

Zvonko Taneski, *POETIKA DISLOKÁCIE - Komparatistické sondy k migráciám v južnoslovanských literatúrach po roku 1989*. Bratislava: Univerzita Komenského 2021, 216 s. ISBN 978-80-223-5141-6.

Ne preobilna, ali usmjerena prema relevantnim problemima suvremene književne historiografije, bogata najvažnijim teorijama i njihovim autorima, iscrpna u donošenju najvažnije literature, knjiga Zvonka Taneskog *Poetika dislokácie*, ne odnosi se samo na razdoblje migracija u južnoslavenskim književnostima nakon 1989. godine, nego je svojevrsna sinteza svih važnijih pristupa modernizirane komparatistike, koja je imala svoj najraniji i najsnažniji teorijski obrat upravo u Bratislavi, u projektima Dionýza Ďurišina i njegovih kolega. Zato mislim da se autor nije mogao naći na inspirativnijem mjestu za svoju knjigu, i to se posebno ističe. Poput nas u Zagrebu te u Novom Sadu, recepcija Ďurišinove teorije o međuknjiževnim zajednicama, pa i plodna suradnja s autorom, započela je još osamdesetih godina, a moguća poveznica prema Taneskom mogla je biti i skopska komparatistika s Milanom Đurčinovim, kao jednom od njegovih vjernih suradnika; najužem krugu pripada i Ivan Dorovský, veoma zauzeti stručnjak za makedonska pitanja i balkansku slavistiku, što također u knjizi nije zaboravljeno. Ukratko, već na prvi pogled jasno je da Zvonko Taneski vuče svoje korijene iz njihove plodne suradnje, dodajući nove i nove teorije i argumente za obranu svoje ideje o književnim slučajevima koji su najčešće izvan interesa nacionalne književne historiografije, kao i izvan zanimanja tradicionalne komparatistike.

Posebne „međuknjiževne zajednice“, kakvom je moguće smatrati i ansambl južnoslavenskih književnosti, tijekom dugih povijesnih razdoblja imale su različite oblike zajedničkoga kulturnog polja, posebno u obje Jugoslavije, no nakon 1989. godine izgledalo nam je da će se književna komunikacije zatvoriti u nacionalne okvire, jer su za reprezentaciju novih država na Balkanu bile pogodnije nacionalne povijesti kulture i književnosti. Međutim, ni rad na razdvajanju pojedinih južnoslavenskih jezika, ni teško ratno razdoblje i duga poratna tranzicija, nije zaustavila „međuknjiževne procese“, kako među južnoslavenskim narodima tako i one koje su pojedini preseljeni pisci stvarali izvan granica svojih matičnih država i zemalja. Dugo se u teoriji razmišlja o najpogodnijem metodološkom, a onda i terminološkom rješenju za taj fenomen, unutar komparatistike kao i unutar slavistike, od interslavenske književne komparatistike do raznih koncepcija interkulturne ili transkulturne znanosti o književnosti, a sada

imamo pred sobom nov termin: *poetika dislokacije*, koji podjednako upućuje na pojavu u empirijskom smislu kao i na teorijskom planu. Idealno zamišljena poetika dislokacije trebala bi obuhvatiti sve one dvopripadne ili višepripadne autore koji se ne mogu bez ostatka svrstati u jednu nacionalnu književnost, ne samo zato što često djeluju u dvije ili tri različite kulturne sredine, nego i zato što ni sami ne žele pripadati jednoj književnosti, odnosno zato što se njihova dislociranost, nepripadnost nekom čvrstom mjestu, osjeća i kao dio njihove poetike, njihove međuknjiževne ili interkulturne situacije (drugačije teme, promjena jezika, intenzivnija recepcija, prisutnost u dvije ili više sredina i sl.). Zvonko Taneski s razvijenom svijesti o promjeni interesa izdavača i samih pisaca u pravcu te dvostruko dislocirane, neutemeljene pozicije pisca, baš nakon 1989. godine u jugoistočnoj i istočnoj Europi, s pravom afirmira i društveni kontekst i same autore, odnosno tekstove, koji time tvore neku novu dislociranu poetiku, zajedničku za više književnih i međuknjiževnih zajednica. Dislocirani pisci i njihovi tekstovi, kao i mi (intencijski ili fizički) dislocirani stručnjaci za književnost, kao da stvaramo novo polje diverziteta europske kulture, nešto slično nasljeđu Češke i Slovačke, južnoslavenskih naroda u dugom trajanju (ne samo za obje Jugoslavije), istočnoslavenskih kultura itd. Posebno se, dakako takva teorijska paradigma može primijeniti za brojne slučajeve iseljeničke ili emigrantske književnosti, književnosti djece ekonomskih iseljenika druge generacije, određene depatrijacijske književnosti, koja i na Zapadu, pored svojih pisaca, već ima svoje izdavače i svoje čitatelje, pa i svoje proučavatelje. Iako sam sklon te pisce i tu književnost obuhvatiti pojmovima interkulturni pisci i interkulturna književnost, a disciplinu koja ih obrađuje interkulturnom povijesti književnosti, držim da je termin *dislokacijska poetika* osvježavajući i možda točniji jer sugerira određenu marginalnost takvih pisaca i interesa književne kritike i znanosti za njih. (Osobno bih se možda odlučio za *poetiku dislociranosti*, jer dislokacija kao stari termin za druge pojave nekako ima negativan prizvuk; ali to nije zapravo bitno).

Bitno je što knjiga donosi pregled gotovo sve relevantije literature o temi, što uključuje i autopoetička promišljanja autora (npr. Dubravke Ugrešić), što povezuje starija istraživanja s novijim fenomenima i što pored naglaska na južnoslavenske migracijske procese (pri čemu je osuda našega raspada često neposredna, ali i posredna, isticanjem čehoslovačke „baršunaste revolucije“), a ne zaboravlja i veze sa slovačkim kulturnim krugom, pa nalazimo dobro obrađene „veze i odnose“ slovačke s južnoslavenskim kulturama; za slavističke studije kod nas

ili u Bratislavi to sigurno mnogo znači. Pri čemu se, što je za koncepciju knjige presudno važno, naglasak u recepciji južnoslavenskih pisaca u Slovačkoj stavlja na autore „dislocirane poetike“, na svojevrsne međuknjiževne pisce od Danila Kiša i Mirka Kovača do Lidije Dimkovske i Tene Štivičić. Svjestan zadatka koji je pred nama, autor otvara istraživanje i određenim popisom zadataka, kao što su: prepoznavanje i karakterizacija ključnih motiva vezanih uz migrantske teme ili poetiku dislokacije; usporedba stavova s realnošću migracija-dislokacija – pokušaj preliminarne procjene; pitanje migracijsko-dislokacijskog identiteta pripovjedača, likova/protagonista u prozi ili drami te glasa lirskoga subjekta; pitanje odnosa izabranih književnika (sklonih poetici dislokacije i motivima migracija) iz prevedenog korpusa prema domaćoj nacionalnoj kulturnoj tradiciji itd.

Ukratko, nakon svestrane bibliografske obrade, od utemeljitelja nove teorije međuknjiževnoga procesa na račun stare komparatistike do svojevrsnog „transkulturalnog obrata“ u metodologiji proučavanja književnosti, problemskoga naglaska na koncepciju dislocirane poetike i s projekcijom na novi tip istraživanja recepcije južnoslavenskih pisaca u Slovačkoj, knjiga završava zaključkom u kojem se naglašava da se u jugoslavenskim zemljama pogođenim ratom obnavlja i nekadašnja politička uloga književnosti kao nositeljice nacionalnog identiteta, ali je istodobno spor oko kulturnih vrijednosti između liberalnog humanizma i desničarskog ekstremizma stvorio paradoksalnu situaciju, naime robni karakter kulturnog proizvoda postao je dio procesa interkulturalne transmisije i time pomalo izvan kontrole nacionalne identitetske strategije, kojima smo još uvijek prečesto zabavljeni. Zato ovakva istraživanja i nakon raspada starih višenacionalnih društava i međuknjiževnih zajednica još više imaju smisla i zato ih valja podržati, koliko god su ona u začetku i možda još nedovoljno teorijski razrađena.

Zvonko KOVAČ